

УДК 327.8(438:477)

**«М'ЯКА СИЛА» ПОЛЬЩІ В УКРАЇНІ:
ОСВІТНІ ТА КУЛЬТУРНІ ІНСТРУМЕНТИ****POLAND'S SOFT POWER IN UKRAINE:
EDUCATIONAL AND CULTURAL TOOLS****Мателешко Ю. П.,**

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних студій та
суспільних комунікацій,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет» (Ужгород, Україна),
e-mail: yurii.mateleshko@uzhnu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-5327-8354

Mateleshko Yu. P.,

Candidate of Historical Sciences, Docent, Associate
Professor at the Department of International
Studies and Human Communication, The state
higher educational institution «Uzhhorod National
University» (Uzhhorod, Ukraine),
e-mail: yurii.mateleshko@uzhnu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-5327-8354

Політика «м'якої сили» Польщі в Україні, спираючись на міцний інституційний фундамент у вигляді державних та неурядових установ та організацій, носить системний та всеохоплюючий характер. Головними наслідками дії освітніх та культурних інструментів «м'якого» впливу сусідньої держави є формування позитивного іміджу Польщі серед українського населення, поширення європейських цінностей в Україні та залучення в польську економіку фінансових та трудових ресурсів. Якщо для Польщі результати її «soft power» є здебільшого позитивними, то для нашої країни наслідки «м'якого» впливу сусідньої держави є неоднозначними.

Ключові слова: «м'яка сила», публічна дипломатія, освіта, культура, Польща, Україна.

Poland's soft power policy in Ukraine is systemic and comprehensive. A network of government institutions has been created for its institutional support, both domestically and abroad. In addition, soft influence is directly exercised by non-governmental institutions and organizations, the media, universities, as well as representatives of the scientific and cultural environment. The main consequences of using educational and cultural tools of the soft power of the neighboring state are: 1) forming a positive image of Poland among the Ukrainian population, especially young people; 2) spreading European liberal and democratic values in Ukraine; 3) financial benefits from Ukrainian youth, who pays for studies in Polish universities and makes other expenses in the host country; 4) attracting a large number of labor resources, mainly young people, into the Polish economy. The latter is also caused by socio-economic and military-political problems in Ukraine, which is losing its human potential not only in the East but also in the West. Therefore, the effects of the Polish soft power for our country are ambiguous.

Keywords: soft power, public diplomacy, education, culture, Poland, Ukraine.

Республіка Польща сьогодні входить у тридцятьку найбільш впливових країн у глобальному рейтингу «м'якої сили», займаючи 23-тє місце (згідно даних лондонського агентства «Portland» [12]). За цим показником вона випереджає такі країни, як Чехія, Греція, Бразилія, Китай, Угорщина, Туреччина та Росія. Значною мірою це обумовлено наявністю чітко продуманої стратегії, розвинутою системою державних та суспільних інституцій, які беруть участь у здійсненні «м'якого» впливу, а також високим ступенем зацікавленості держави в просуванні польської культури у світі.

Тема «м'якої сили» Польщі має подвійну актуальність для України: по-перше, українці є об'єктом «м'якого» впливу сусідньої держави, а, по-друге, досвід Варшави може бути використаний керівництвом нашої країни при реалізації власної «soft power».

У науковій літературі такі аспекти «м'якої сили» Республіка Польща, як публічна та культурна дипломатія, досить добре висвітлені польськими, білоруськими, російськими та українськими дослідниками (Б.Очепка [11], А. Воронецька [13; 14], О. Богородецька [8], О. Лазоркіна [4], Н. Косолапов [3], М. Процюк [6], В. Ціватий [7], І. Баладинська [2] та ін.). Що стосується такого інструменту «soft power», як освіта, то це питання привертало увагу набагато меншої кількості науковців. Серед останніх можна відмітити Д. Кононенка [9] та О. Алежко [1]. Враховуючи здобутки попередників, спробуємо з'ясувати головні освітні та культурні інструменти «м'якої сили» Польщі в Україні, а також виділити позитивні та негативні наслідки цієї політики для нашої держави.

Для інституційного забезпечення польської «м'якої сили», зокрема освітньої та культурної її складових, у Республіці Польща створено широку мережу державних установ, як всередині країни, так і за кордоном. Провідну роль серед них відіграють Міністерство закордонних справ (поміж інших, тут діє Департамент публічної та культурної дипломатії), Міністерство культури та національної спадщини, Міністерство національної освіти, Міністерство науки та вищої освіти, Інститут Адама Міцкевича, Міжнародний центр культури та ін. З метою координації дій різних міністерств у 2004 р. було створено Раду промоції Польщі, яка певною мірою формалізувала співпрацю між міністерствами та відомствами, а сьогодні вона виступає консультативним органом, рекомендації якого направляються до Ради Міністрів [7, с. 299]. Крім того, під егідою МЗС Республіки Польща за кордоном діє декілька десятків Польських Інститутів (зокрема в Києві) та аташе по культурі в дипломатичних представництвах, які функціонують з метою створення та постійної підтримки позитивного іміджу країни [4, с. 55]. Окрім того, «м'який» вплив безпосередньо здійснюють неурядові установи та організації, засоби масової інформації, університети, а також представники освітньо-наукового та культурного середовища.

Для успішної реалізації польської «м'якої сили» здійснюється відповідне фінансування, про масштаби якого свідчить той факт, що на зовнішню промощійну діяльність щодо України тільки у 2008 р. витрачено майже 16 млн злотих. З цієї суми було профінансовано 95 проєктів, з яких 34 реалізувалися польськими неурядовими організаціями, 28 – центральними органами влади, 17 – органами місцевого самоврядування, 16 – Посольством Республіки Польща в Києві (в рамках так званої програми Малих Грантів) [2, с. 213].

Освіта є одним з найбільш дієвих засобів «м'якої сили», оскільки під час навчання іноземний студент засвоює мову та культуру країни пе-

ребування. Крім того, до освітнього процесу залучається в основному молоде покоління, яке в довготривалій перспективі буде більш лояльним до країни перебування, ніж люди старшого віку.

У списку найбільш впливових країн у категорії «Освіта» Польща займає 21-ше місце (так само, як і в категорії «Культура»), Чехія – 24-те, Угорщина – 30-те, а ще один партнер по Вишеградській четвірці – Словаччина – взагалі не потрапила до рейтингу топ-30 [12].

Особливо привабливою є Польща у сфері вищої освіти, про що свідчить значне збільшення кількості іноземних студентів, перше місце серед яких за чисельністю складають українці. Кількість останніх зростає з 2-х тисяч у 2005 р. і до близько 24-х тисяч у 2015 р. [6, с. 161]. У 2017 р., за даними Pologne, кількість іноземних студентів, які навчаються в польських університетах, становила 65 069 осіб, 53,5% з яких – українці [9, с. 116]. За інформацією польського Інституту публічних справ, протягом 2016/2017 навчального року в Польщі навчалися 35 584 особи з України [5].

Найбільш важливими факторами при виборі навчання в Польщі є проста процедура вступу до вишів (особливо приватних), прийнятна якість та ціна освіти, дешеве проживання, мовна та культурна близькість, а також можливість знайти роботу за спеціальністю, маючи європейський диплом. Крім того, значні результати приносять і маркетингові кампанії, які проводять польські виші на українському ринку. Ще одна причина – нинішня складна соціально-економічна ситуація в Україні та війна на сході країни.

Щоб залучити студентів з України, державні ВНЗ дуже швидко впроваджують нові профільні факультети. Так, Ягеллонський університет відкрив факультети, де заняття проводяться на російській мові (факультети міжнародної безпеки, політики і культури, регіоназнавства), а також на українській та польській спільно (польсько-український факультет, факультет прикордонного суспільства в Європі) [1].

Хоча державні Польщі виші, маючи багаторічні традиції та розвинену інфраструктуру, в цілому більш престижні, ніж приватні, найпопулярнішими серед українських студентів є недержавні університети та вищі школи. Це обумовлено декількома факторами. По-перше, у приватних польських вишах, на відміну від державних, процес вступу є простішим: немає вступних іспитів, оплата за реєстрацію набагато менша, сертифікат знання польської мови не завжди обов'язковий. Тому шанси на вступ до приватного ВНЗ набагато вищі, ніж у державні навчальні заклади. Крім того, вартість навчання в приватних вишах значно нижча, ніж у державних. Це пов'язано з тим, що недержавний ВНЗ може зменшити оплату для залучення більшої кількості студентів, а державні виші пов'язані існуючими законами. Варто зазначити, що приватні польські університети якщо і поступаються за рівнем освіти державним, то ненабагато. Найпопулярніші серед українських студентів приватні виші входять у десятку кращих недержавних ВНЗ

країни (Краківська Академія ім. Анджея Фрича Моджевського, Варшавська Академія фінансів та бізнесу Вістула, Університет Лазарського та Академія Леона Козьмінського у Варшаві та ін.) [1].

Республіка Польща ініціює численні програми по залученню студентів з-за кордону, виділяючи гранти та стипендії. Більшість з них спрямовані на сприяння демократії, підтримку розвитку громадянського суспільства, збереження позитивного іміджу Польщі та пізнання польських традицій і спадщини. Серед великої кількості таких ініціатив можна навести декілька прикладів:

- програма «Польський Еразмус для України», в яку тільки у 2014 р. уряд Польщі інвестував близько 11 мільйонів злотих [3];

- стипендія та дослідницький грант ім. Кшиштофа Скубішевського, що надається кандидатам, які «виконали праці, що мають важливе значення для суспільства, особливо у сферах просування демократії та верховенства права» [8, с. 104];

- стипендіальна програма ім. Лейна Кіркланда, яка заснована Польсько-Американським Фондом Свободи та Фондом «Освіта для демократії», орієнтована на молодих лідерів з вищою освітою, які зацікавлені у розвитку демократії, економіки та громадянського суспільства в своїх країнах та в регіоні [8, с. 104];

- стипендіальна програма уряду Польщі для молодих науковців, координувана Центром досліджень східної Європи Варшавського університету, за якою стипендіати вивчають польську мову, беруть участь у науковому проєкті з обраних суспільно важливих тем своєї галузі та знайомляться з культурним і освітнім життям Польщі [8, с. 105];

- стипендіальна програма ім. Стефана Банаха, що призначена для студентів, які представляють точні, природничі, технічні, економічні, юридичні, а також гуманітарні, теологічні та соціальні науки [10, с. 24];

- стипендіальна програма «Gaude Polonia» – одна з найвідоміших ініціатив польського Міністерства культури та національної спадщини, яка призначена для молодих митців та перекладачів польської літератури з Центральної та Східної Європи, переважно з України та Білорусі [8, с. 105].

Широки перспективи в освітній сфері, зокрема можливість безкоштовного навчання в польських вишах, дає карта поляка, яку щороку отримують понад 10 тисяч українців. Слід відмітити, що для одержання останньої не обов'язково мати польське коріння, а достатньо протягом 3-х років вести активну діяльність на користь розвитку і популяризації польської мови та культури. Маючи карту поляка та надавши довідку про доходи батьків з України, студент має можливість отримувати соціальну стипендію в розмірі понад 700 злотих на місяць, додатково зберігаючи право подання заяви на ректорську стипендію для кращих студентів [9, с. 118].

У 2017 р. різні державні стипендії отримували понад 4000 студентів з України [9, с. 116].

Згідно опитування українських студентів, проведеного у березні-травні 2018 р., лише 9% з них планують повертатися додому, 29% хочуть переїха-

ти в іншу країну ЄС, а 28% – залишитися в Польщі. Мотиви останніх: вища зарплата, кращі умови життя та хороші можливості працювати за фахом. [5]. Таким чином, Україна втрачає найбільш перспективну та продуктивну частину свого населення.

Польські вищі також розширюють коло програм для українського професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, проте офіційної статистики щодо кількості українських викладачів у польських університетах наразі немає [6, с. 162].

У зв'язку із широкими можливостями навчання та працевлаштування в Польщі, приділяється велика увага вивченню польської мови в Україні. Як відмічає М. Процюк, станом на 2012 рік, згідно даних консульських установ Республіки Польща в Україні, польську мову можна було вивчити у близько 295 закладах, серед яких як школи, ліцеї, гімназії, так і «Польські народні доми», осередки польської культури, приватні комерційні курси [6, с. 164].

Особлива роль в реалізації «м'якої сили» Польщі належить культурній дипломатії. Значну роль в її здійсненні відіграють Польські Інститути, до функцій яких належать:

- реалізація проектів, які просувають Польщу через культуру, у співпраці з мистецькими та науковими установами країни перебування, а також з місцевими органами влади та неурядовими організаціями;

- презентація польської культури у найважливіших центрах приймаючої країни та робота над присутністю польських митців на фестивалях та інших міжнародних заходах;

- уведення знань про Польщу, її культуру, історію та національну спадщину до системи освіти та засобів масової інформації країни перебування;

- підтримка діяльності вітчизняних та іноземних організацій, що функціонують у сфері культури, для створення та зміцнення позитивного іміджу Польщі в країні перебування та за її межами;

- організація навчальних візитів до Республіки Польща представників громадськості приймаючої країни;

- співпраця з іноземними та вітчизняними установами щодо організації рекламних заходів;

- видання книг і матеріалів, присвячених польській проблематиці [13, с. 130].

Польський Інститут у Києві відіграє ключову роль у культурній дипломатії Польщі в Україні. Цей заклад, який функціонує у вигляді невеликого управлінського офісу, з моменту створення організовує свої проекти у публічному просторі країни перебування: театрах, виставкових залах, кінотеатрах та культурних центрах. Поступово культурна пропозиція установи розширювалася, в якій, крім т. зв. високої культури, були огляди польського кіно, музичні фестивалі, зустрічі з польськими журналістами тощо. Так, за сприяння Інституту проводиться щорічний фестиваль «Дні польського кіно в Україні». Ювілейний, Х-й, такий захід відбувся у 2015 р. одразу в кількох містах – Києві, Харкові, Одесі, Вінниці й Луцьку [6, с. 170]. На-

городи Польського Інституту в галузях літератури (ім. Дж. Конрада) та образотворчого мистецтва (ім. К. Малевича) є престижними та визнаними світовою спільнотою. Установа також проводить інформаційну діяльність у сфері просування всіх видів урядових та неурядових програм. Інститут все більше виступає «посередником» між польською та українською культурними громадами, ініціюючи контакти між ними. Окрім українських державних установ та культурних центрів, партнерами закладу залишаються громадські товариства та організації, метою яких є просування ідей демократії та прав людини. Таким чином, інституція намагається впливати на розвиток громадянського суспільства шляхом поширення загальнодемократичних цінностей. [14, с. 150]. Крім того, на відміну від польських установ, які працюють у Західній Європі та за межами континенту, Польський інститут у Києві бере участь у програмах, орієнтованих на польську діаспору [14, с. 151].

Окрім державних установ у галузі культурної дипломатії, існує багато неурядових організацій, які використовують у своїй діяльності державні кошти. До них належать: Колегіум Східної Європи у Вроцлаві (семінари перекладачів, літературні резиденції, концерти, східні зимові школи, польсько-німецько-українська школа ім. Богдана Осадчука); Асоціація «Вілла Деціуша» (Вишеградська академія управління культурою, літературні резиденції); Фонд «Музика Кресів» у Любліні (включаючи Міжнародну літню школу традиційної музики); Фонд «Pro Musica Viva» (спеціалізується на просуванні української класичної музики); Польсько-Американський Фонд Свободи (меценат великої програми стипендій Л.Кіркланда та навчальних поїздок до Польщі); Південно-Східний Науковий Інститут у Перемишлі (спеціалізується на дослідженнях польсько-українського прикордоння); Факультет «Artes Liberales» Варшавського університету (стипендіатні стажування для молодих талановитих людей з країн Східної Європи); Асоціація фестивалів «Бруно Шульц» у Любліні (співорганізатор фестивалю під однойменною назвою в Дрогобичі); Фонд духовної культури прикордоння в Любліні (майстерні з написання ікон, фестиваль «Україна в центрі Любліна» та Європейські дні добросусідства); Фонд культурної спадщини (проводить відновлювальні роботи на Личаківському кладовищі у Львові, в церквах у Кам'янці-Подільському тощо) [10, с. 27].

За останню чверть століття в Україні було відкрито ряд установ, пов'язаних з Польщею. Серед них: Обласний літературно-меморіальний музей Юліуша Словацького в Кременці, Музей Джозефа Конрада-Коженьовського в Бердичеві, Центр польських та європейських студій ім. Єжи Гедройця в Києво-Могилянській академії [10, с. 31], Центр польської культури та європейського діалогу в Івано-Франківську [10, с. 34-35].

У 177 містах України діють 322 організації польської меншини, які теж відіграють важливу роль в просуванні польської культури. Найбільша кількість з них представлена у Вінницькому кон-

сультському округу, який об'єднує 4 області (Хмельницьку, Житомирську, Вінницьку, Чернівецьку). Найвідомішими є Союз поляків в Україні та Федерація польських організацій [8, с. 107].

Популяризації Польщі та її культури також сприяють польськомовні ЗМІ. Відповідно до офіційної інформації Посольства Республіки Польща, в Україні діють: 12 зареєстрованих офіційних газет, 4 радіопрोगрама та 1 телепрограма (Київський консульський округ, 2017 р.); 3 газети, 3 радіопрोगрама та 1 телепрограма (Львівський консульський округ, 2016 р.); 2 газети (Луцький консульський округ, 2017 р.); 2 газети, 1 радіопрोगрама та 1 телевізійна програма (Вінницький консульський округ, 2017 р.) [8, с. 103].

Можна виділити кілька явищ та подій, безпосередньо пов'язаних із Польщею, які «вросли» в український культурний ландшафт. Це, зокрема, вже згадані літературна премія ім. Джозефа Конрада для молодих українських письменників, престижна премія ім. Казимира Малевича для українських художників, а також конкурс наукових праць з польсько-українських відносин ім. Єжи Гедройця, літературно-мистецький Міжнародний Фестиваль Бруно Шульца у Дрогобичі, міжнародний музичний фестиваль «Відкриваємо Падеревського», польсько-український джазовий фестиваль «Jazz Bez» [10, с. 28] та музичний проект «I, CULTURE Orchestra», ініційований Інститутом А. Міцкевича.

Отже, політика «м'якої сили» Польщі, базуючись на міцній інституційній основі, принципах системності та скоординованості, а також організаційній та фінансовій підтримці держави, є досить ефективною у реалізації її освітньо-культурного потенціалу в Україні. Головними наслідками дії освітніх та культурних інструментів «м'якого» впливу сусідньої держави є: 1) формування позитивного іміджу Польщі серед українського населення, особливо молоді; 2) поширення європейських ліберальних та демократичних цінностей в Україні; 3) фінансові вигоди від української молоді, більшість представників якої платить за навчання в польських вишах та здійснює інші витрати в країні перебування; 4) залучення в економіку Польщі великої кількості трудових ресурсів, переважно молодих людей, у зв'язку з демографічними та еміграційними проблемами в країні. Слід відмітити, що останнє спричинено не тільки «м'яким» впливом Варшави, але й соціально-економічними та воєнно-політичними проблемами в Україні, яка змушена втрачати свій найпродуктивніший людський потенціал не тільки на Сході, але й на Заході. Тому, якщо для Польщі результати її «soft power» є здебільшого позитивними, то для нашої держави наслідки «м'якого» впливу сусідньої держави є неоднозначними.

Список використаних джерел

1. Алезко, О., 2016. 'Высшее образование как инструмент soft power: пример Польши'. *Eastbook*, [online] 29.06. Доступно: <https://www.eastbook.eu/ru/2016/06/29/vysshee-obrazovanie-kak-instrument-soft-power/>
2. Баладинська, І., 2013. 'Культурна політика Польщі в стосунку до сучасної України'. *Studia Politologica Ucraino-Polona*, № 3, с. 209-217.

3. Косолапов, Н.А., 2016. '«Мягкая сила» Республики Польша в контексте формирования восточного вектора внешней политики (на примере Украины и Республики Беларусь)'. *Вопросы безопасности*, № 2, с. 43-55.

4. Лазоркина, О., 2012. 'Институты культурной дипломатии Республики Польша'. *Журнал международного права и международных отношений*, № 3, с. 54-58.

5. Польське радіо, 2018. 'Кількість студентів з України у Польщі збільшується'. [online]. Доступно: <http://archiwum.polradio.pl/5/38/Artykul/384582>

6. Процюк, М.В., 2017. 'Роль публічної дипломатії у сучасних українсько-польських відносинах'. Дисертація кандидата наук, Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича.

7. Ціватий, В.Г., 2012. 'Культурна дипломатія Республіки Польща: інституційний та іміджевий аспект (досвід для України)'. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*, вип. 19, с. 295-302.

8. Bogorodetska, O., 2018. 'Public Diplomacy of the Republic of Poland in Eastern Partnership Countries'. *Historia i Polityka*, no. 24(31), pp. 99-111.

9. Kononenko, D., 2018. 'Dyplomacja publiczna Polski. Edukacja jako skuteczne narzędzie dyplomacji publicznej'. *Kwartalnik Opolski*, no. 2/3, s. 107-125.

10. Kowal, P. red., 2017. 'Raport o Polskiej Polityce Kulturalnej na Wschodzie'. Wrocław – Wojnowice: Kolegium Europy Wschodniej, 168 s.

11. Ociepka, B., 2017. 'Poland's New Ways of Public Diplomacy'. Frankfurt am Main: Peter Lang, 242 p.

12. Portland, 2019. 'The Soft Power 30. Overall Ranking 2019'. [online]. Available at: <https://softpower30.com/>

13. Woroniecka, A., 2011. 'Białoruś, Ukraina i Rosja w polskiej dyplomacji kulturalnej: wybrane zagadnienia'. *Wschodnioznawstwo*, no. 5, s. 121-135.

14. Woroniecka, A., 2013. 'Instytuty Polskie jako instrument dyplomacji publicznej w polskiej polityce wschodniej'. *Dyplomacja i Bezpieczeństwo*, no. 1(1), s. 143-158.

References

1. Alezhko, O., 2016. 'Vysshee obrazovanie kak instrument soft power: primer Pol'shi (Higher education as a soft power tool: an example of Poland)'. *Eastbook*, [online] 29.06. Доступно: <https://www.eastbook.eu/ru/2016/06/29/vysshee-obrazovanie-kak-instrument-soft-power/>

2. Baladynska, I., 2013. 'Kulturalna polityka Polshchi v stosunku do suchasnoi Ukrainy (Cultural policy of Poland in relation to modern Ukraine)'. *Studia Politologica Ucraino-Polona*, № 3, s. 209-217.

3. Kosolapov, N.A., 2016. '«Myagkaya sila» Respubliki Pol'sha v kontekste formirovaniya vostochnogo vektora vneshnej politiki (na primere Ukrainy i Respubliki Belarus') ('Soft power' of the Republic of Poland in the context of the formation of the eastern vector of foreign policy (on the example of Ukraine and the Republic of Belarus)'. *Voprosy bezopasnosti*, № 2, s. 43-55.

4. Lazorkina, O., 2012. 'Instytuty kul'turnoj diplomatii Respubliki Pol'sha (Cultural Diplomacy Institutions of the Republic of Poland)'. *ZHurnal mezhdunarodnogo prava i mezhdunarodnyh otnoshenij*, № 3, s. 54-58.

5. Polske radio, 2018. 'Kilkist studentiv z Ukrainy u Polshchi zbilshuietsia (The number of students from Ukraine in Poland is increasing)'. [online]. Доступно: <http://archiwum.polradio.pl/5/38/Artykul/384582>

6. Protsiuk, M.V., 2017. 'Rol publichnoi dyplomatii u suchasnykh ukraïnsko-polskykh vidnosynakh (The role of public diplomacy in contemporary Ukrainian-Polish relations)'. *Dysertatsiia kandydata nauk, Chernivetskyi natsionalnyi universytet im. Yu.Fedkovycha*.

7. Tsivatiy, V.H., 2012. 'Kulturalna dyplomatiia Respubliki Polshcha: instytutsiyniy ta imidzheviy aspekt (dosvid dlia Ukrainy) (Cultural Diplomacy of the Republic of Poland: Institutional and Image Aspect (Experience for Ukraine))'. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy*, vyp. 19, s. 295-302.

8. Bogorodetska, O., 2018. 'Public Diplomacy of the Republic of Poland in Eastern Partnership Countries'. *Historia i Polityka*, no. 24(31), pp. 99-111.
9. Kononenko, D., 2018. 'Dyplomacja publiczna Polski. Edukacja jako skuteczne narzędzie dyplomacji publicznej (Public diplomacy of Poland. Education as an effective tool of public diplomacy)'. *Kwartalnik Opolski*, no. 2/3, s. 107-125.
10. Kowal, P. red., 2017. 'Raport o Polskiej Polityce Kulturalnej na Wschodzie (Report on Polish Cultural Policy in the East)'. Wrocław – Wojnowice: Kolegium Europy Wschodniej, 168 s.
11. Ociepka, B., 2017. 'Poland's New Ways of Public Diplomacy'. Frankfurt am Main: Peter Lang, 242 p.
12. Portland, 2019. 'The Soft Power 30. Overall Ranking 2019'. [online]. Available at: <https://softpower30.com/>
13. Woroniecka, A., 2011. 'Białoruś, Ukraina i Rosja w polskiej dyplomacji kulturalnej: wybrane zagadnienia (Belarus, Ukraine and Russia in Polish cultural diplomacy: selected issues)'. *Wschodnioznawstwo*, no. 5, s. 121-135.
14. Woroniecka, A., 2013. 'Instytuty Polskie jako instrument dyplomacji publicznej w polskiej polityce wschodniej (Polish institutes as an instrument of public diplomacy in Polish eastern policy)'. *Dyplomacja i Bezpieczeństwo*, no. 1(1), s. 143-158.